

post_47.html

3. Дем'яненко Н. Освіта дорослих: світові тенденції другої половини ХХ – початку ХХІ ст. / Н.Дем'яненко// Педагогічні науки: зб. наук. праць / Полт. нац. пед. ун-т імені В.Г.Короленка. - Полтава, 2011. - Вип. 2. - С. 39-44.

4. Киценко В. Андрагогіка як наукова дисципліна: історія та сучасний стан (електронний ресурс) Режим доступу: <http://sa07d0b0e44972fe8.jimcontent.com/>

5. Концепція нової української школи (електронний ресурс) Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>

6. Леонт'єв А. К теорії розвитку психіки ребенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylist.net/hrestomati/readerage002.htm>.

7. Монахан Д. Навчання протягом всього життя є запорукою щасливої старості / Д.Монахан, Д.Клансі // Гардіан. – 2011. – 17 травня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/adult-learning/lifelong-learning-key-to-happiness>.

8. Прийма С.М. Андрагогіка в системі наук про навчання і освіту людини: етапи становлення та перспективи розвитку/ С.М.Прийма. – (електронний ресурс) Режим доступу: www.narodnaosvita.kiev.ua/vihysku/9/statti/priyma.htm.

9. Робсон Д. Ми ніколи не перестаємо вчитися як діти/ Д.Робсон// New Scientist (Новий вчений). – 2013. – 22 травня (електронний ресурс) Режим доступу: <https://www.newscientist.com/article/mg21829181.800-old-schooled-you-never-stop-learning-like-a-child?full=true>.

УДК 37(477)(091)

Н.Б.Антонець
м. Київ

ВЕЧІРНЯ СЕРЕДНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ століття)

У статті висвітлено обставини виникнення в системі народної освіти України (середина 1940-х рр.) нового типу навчальних закладів – шкіл робітничої та сільської молоді. На основі законодавчих та нормативно-правових документів простежується процес трансформації цих закладів освіти у вечірні (змінні) середні загальноосвітні школи та аналізуються основні засади функціонування вечірніх шкіл у другій половині ХХ ст. Ключові слова: історія розвитку системи народної освіти України, школа робітничої молоді, школа сільської молоді, вечірня (змінна) середня загальноосвітня школа.

The article describes the circumstances of the appearance in the system of education in Ukraine (mid 1940s) new type of schools – schools for industrial workers and rural youth. Based on the analysis of legislative and regulatory documents traced the transformation of this educational institutions in evening

secondary school and analyzes the basic principles of functioning of evening schools in the second half of the twentieth century.

Key words: the history of the development of the system of national education of Ukraine, schools for industrial workers, schools for rural youth, evening secondary school.

Сучасні пошуки раціональних шляхів реформування освіти потребують осмислення генези розвитку цієї галузі в Україні. Важливою педагогічною проблемою протягом другої половини ХХ ст. як в усьому Радянському Союзі, так і в Українській РСР була освіта дорослого населення. Особливої актуальності ця проблема набувала через складні історичні обставини. Різним аспектам дослідження досвіду освіти дорослих присвячені публікації Л. Вовк, Т. Десятова, І. Литовченко, Л. Лук'янової, О. Мартіросян, О. Сергеевої, Л. Сігаєвої, Є. Тонконогої та ін. Метою нашої розвідки став огляд основних позицій у процесі становлення в Українській РСР мережі шкіл, перед якими стояло завдання надати працюючій молоді загальну середню освіту.

Як відомо, внаслідок німецької окупації народне господарство Української РСР було повністю зруйноване. Оскільки значна частина дорослого населення перебувала на фронті або в евакуації, з початком повернення у 1942-1943 рр. українських земель у склад СРСР відбудова народного господарства на цій території великою мірою лягла на плечі підлітків. Це породжувало необхідність створення спеціальної системи шкіл, що були б призначені для навчання та виховання молоді, яка задіяна на виробництві та сільському господарстві.

Початком створення такої системи стала ухвала Радою Народних Комісарів СРСР у липні 1943 р. постанови «Про навчання підлітків, що працюють на підприємствах». Згідно з постановою місцеві Ради повинні були з 1 жовтня 1943 р. організувати у звільнених від німецької армії містах та робітничих селищах загальноосвітні школи для навчання підлітків, які працювали на виробництві та бажали без відриву від роботи продовжити свою освіту [3, с. 389]. Оскільки від початку функціонування шкіл для підлітків у них виявився значний контингент дорослих, РНК СРСР 30 квітня 1944 р. видала розпорядження «Про перейменування шкіл для підлітків, що працюють на підприємствах, у школи робітничої молоді та про затвердження Положення про школи робітничої молоді». Відповідно до Положення метою шкіл робітничої молоді було

надати учням загальноосвітню підготовку в обсязі семирічної або середньої школи, а також виховати їх у душі беззавітної любові до Батьківщини та відданості Радянській владі [там само].

Школи робітничої молоді мали створюватися як семирічні (у складі 5-7 класів), так і середні (у складі 5-10 класів). Основною формою занять у цих закладах освіти була класно-урочна, яку доповнювали консультації для тих учнів, котрі потребували допомоги. Наприкінці навчального року в 5-10 класах проводилися перевідні та випускні экзамени. Свідоцтво про закінчення 7 класу школи робітничої молоді надавало право вступу до середніх спеціальних навчальних закладів, а атестат зрілості відкривав випускникам 10-х класів шлях у вищі навчальні заклади.

Редакція республіканської газети «Радянська освіта» регулярно друкувала матеріали про здобутки та проблеми шкіл робітничої молоді в Українській РСР. Так, завдяки публікаціям у часопису можна довідатися, що вже восени 1944 р. у Києві було організовано 13 таких навчальних закладів, на Дніпропетровщині – 19, у Ворошиловградській області – 13. Проте майже всі вони мали складнощі у своїй роботі через необлаштованість приміщень, проблеми із вчительськими кадрами, а також через велику кількість бажаючих навчатись. Наприклад, в Алчевську міський відділ народної освіти планував організувати школу на 80 чоловік, а заяви про вступ до неї подали 1400 осіб [2].

1 вересня 1944 р. газета інформувала своїх читачів про зміст наказу народного комісара освіти Української РСР П. Тичини «Про організацію вечірніх шкіл колгоспної молоді» [1]. Цей наказ став наслідком прийняття 6 липня того ж року постанови РНК СРСР «Про організацію вечірніх шкіл сільської молоді» [3, с. 391-393]. У своєму наказі нарком освіти УРСР зобов'язав завідуючих обласних відділів народної освіти до 10 вересня визначити необхідну кількість шкіл нового типу в кожному районі, а там, де буде мало учнів, відкрити вечірні класи. Також газета повідомляла, що Народний комісаріат освіти УРСР розіслав на місця Положення про вечірні школи сільської молоді, яке було затверджене Радою Народних Комісарів СРСР. Відповідно до нього ці навчальні заклади створювалися або початковими (у складі 1-4 класів), або семирічними (у складі 1-7 класів). До них приймалася молодь та підлітки з 14 років, навчання для хлопців та дівчат було спільним і проводилося без відриву від

сільськогосподарських робіт.

Проблеми науково-технічного оснащення промислового та сільськогосподарського виробництва гостро ставили перед країною завдання підготовки кваліфікованих робітничих кадрів у 60-70-х рр. ХХ ст. Одним із важливих компонентів у системі заходів щодо вирішення цього завдання в СРСР став подальший розвиток освіти дорослих. Вивчення відповідних першоджерел свідчить про те, що тогочасні зусилля у галузі удосконалення організації та покращення результативності загальної освіти працюючої молоді були зосереджені у трьох напрямках.

По-перше, – це створення для молоді, яка навчалася без відриву від виробництва, сприятливих умов для підвищення загальноосвітнього та професійного рівня. Прикладом щодо реалізації цього напрямку може слугувати постанова Ради Міністрів СРСР «Про встановлення скороченого робочого дня або скороченого робочого тижня для осіб, що успішно навчаються без відриву від виробництва в школах робітничої і сільської молоді – вечірніх (змінних, сезонних) і заочних середніх загальноосвітніх школах» (1959) [3, с. 397-398].

Другим напрямом, що сприяв удосконаленню організації загальної освіти працюючої молоді, було створення відповідного впливу (і навіть тиску) на адміністрації підприємств. Так, у квітні 1967 р. Міністерство освіти СРСР прийняло постанову "Про роботу профспілкових, комсомольських організацій та органів народної освіти щодо підвищення загальноосвітнього рівня молоді, що задіяна в народному господарстві". Постанова зобов'язувала відомства розробити з участю господарських керівників перспективні плани вечірньої та заочної освіти молоді на 1967-1970 рр. по кожному промислому підприємству, будівництву, закладу, колгоспу, радгоспу. Виконання цих планів враховувалося під час підбиття підсумків діяльності підприємства, присвоєння звань бригад та ударників комуністичної праці тощо.

Третім напрямом удосконалення організації та покращення результативності загальної освіти працюючої молоді у Радянському Союзі були активні пошуки шляхів удосконалення самої системи загальної освіти дорослих. Підвищення ролі вечірньої та заочної загальноосвітньої школи як одного з важливих шляхів здійснення загальної обов'язкової середньої освіти потребувало удосконалення організації, режиму, форм занять та методів навчання. У 1969-1971 рр. у вечірніх (змінних) та заочних

школах було введено принципово нові навчальні плани, що мали 13 варіантів. Це дозволило організувати навчання молоді, яка працювала практично у будь-якій галузі народного господарства. У відповідності до Положення про вечірню (змінну) середню загальноосвітню школу, затвердженого Міністерством освіти СРСР 05.01.1971 р., учням було надано можливість широкого вибору режимів занять. В одній і тій самій школі вони могли (згідно з бажанням) навчатися очно, заочно, у сесійному режимі, вранці, удень, увечері або за гнучким графіком [4, с.69-72].

Результатом активних пошуків шляхів удосконалення системи загальної освіти дорослих стало виникнення кількох нових типів навчальних закладів для дорослих. Так, у 1962 р. вийшла постанова Ради Міністрів СРСР «Про організацію трирічних шкіл майстрів». У цих школах висококваліфіковані робітники з великим виробничим стажем та майстри-практики, які мали освіту в обсязі неповної середньої школи, одночасно з підвищенням виробничої кваліфікації та рівня технічних знань отримували без відриву від виробництва середню освіту. Постанова передбачала видачу випускникам шкіл майстрів атестатів про середню освіту та надання їм права обіймати посади майстрів або начальників дільниць. Оскільки у трирічній школі майстрів повинно було навчатися не менше 100 учнів, Рада Міністрів СРСР спеціальною постановою (серпень 1964 р.) рекомендувала організувати окремі класи трирічних шкіл майстрів (із кількістю учнів не менше 25 чоловік) у складі вечірніх (змінних) середніх загальноосвітніх шкіл.

Велися активні пошуки створення оптимальної системи загальної освіти працюючої молоді і на селі. Тут також найбільш результативним виявився досвід поєднання загальної освіти з підвищенням виробничої кваліфікації. Так на початку 1960-х рр. виник навчальний заклад нового типу – сільський навчальний комбінат, що об'єднував вечірню школу сільської молоді, навчально-консультативний пункт заочної середньої школи, агротехнічні курси, групи підвищення кваліфікації та підготовки спеціалістів масових професій для сільськогосподарського виробництва. Загальна освіта у сумісництві із спеціальним стимулювала інтерес молоді до навчання, водночас і колгоспи почали з більшою зацікавленістю ставитися до діяльності комбінатів, оскільки вони надавали можливість на місці без відриву від виробництва готувати кваліфіковані кадри. В 1966 р. у

330 навчальних комбінатах України навчалося 45 тис. молодих колгоспників та робітників радгоспів [5, с. 124].

Таким чином, можна зробити висновок, що мережа вечірніх шкіл, яку було створено в СРСР у другій половині ХХ ст., відіграла значну роль у наданні як міській, так і сільській молоді середньої загальної освіти. Якщо у повоєнний період ці навчальні заклади здебільшого призначалися для молоді, котра вимушено перервала навчання внаслідок бойових бій, то у 60-70-х рр. ХХ ст. вечірні школи були важливою складовою у процесі підготовки кваліфікованих робітничих кадрів.

Список використаних джерел

1. Вечірні школи колгоспної молоді: В Наркоматі УРСР // Рад. освіта. – 1944. – 1 верес.
2. Доленко М. Створити умови школам робітничої молоді / М. Доленко // Рад. освіта. – 1944. – 6 жовт.
3. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа: сб. документов. 1917-1973 гг. / сост. А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырёв, Л. Ф. Литвинов. – М. : Педагогика, 1974. – 559 с.
4. Основні документи про школу: [збірник-довідник] / упор. Є. С. Березняк. – К.: Рад. школа, 1982. – 399 с.
5. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1961-1986 гг.) / под ред. Ф.Г.Паначина, М. Н. Колмаковой, З.И.Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

УДК 374.133+374.7(477.65)"19"

С.Л.Баранова

м. Помічна Добровеличківського району
Кіровоградської області

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті досліджено питання неперервної освіти людини впродовж життя крізь призму наукових поглядів В.О. Сухомлинського. На підставі системного аналізу виокремлено найважливіші методологічні проблеми освітнього процесу на різних етапах життя людини та досліджено засоби їх подолання. Виявлено фактори, що впливають на бажання вчитися та методологічні рекомендації щодо поліпшення якості освіти.

Ключові слова: неперервна освіта, наукова спадщина В.О.Сухомлинського, гуманізм, особистість, методологічні проблеми, навчання, здібності.

In the article investigational a question of continuous education of man is during life through the prism of scientific looks of V.O. Suhomlinskiy. On the basis of analysis of the systems the major methodological problems of